

Schiller beleszeret Máriába

Beszélgetés a humán értékekről Szegvári Menyhért rendezővel

– Milyen érzés rendezőként visszajönni Szegedre?

– Furcsa, mert az egész gyermekkoromat itt töltöttem, és utána csak nagyon-nagyon ritkán jöttem vissza. Sajnos épp most, amikor itt voltam, akkor halt meg apám. Ez véletlen, de talán kicsit sorsszerű is...

– Ha jól tudom, az első nagy rendezői feladata is egy Schiller-dráma volt.

– Igen, a Haramiák. De azóta már a Don Carlost is rendeztem. Örömmel fogadtam el ezt a szegedi felkérést, mert szeretem a szerzőt, és ez nagyon érdekes munka.

– A Haramiákat a hatvanas évek végén azért tűzték műsorra a nyugat-európai színházak, mert a diákmozgalmak aktuálisá tették. A Stuart Máriának is van ilyesfajta, a napi politikával összefüggésbe hozható mondanója?

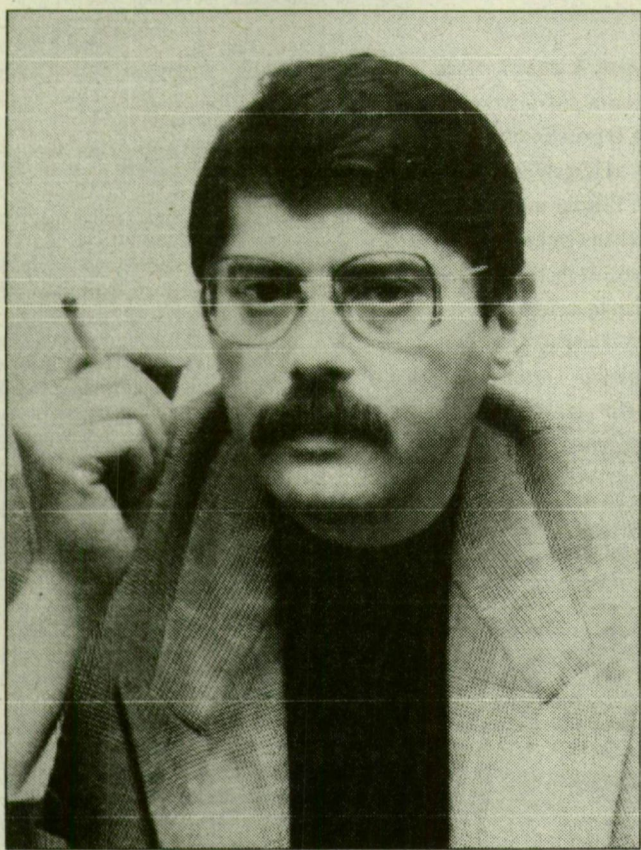
– Épp tegnap mondtam valakinek, hogy akkor lesz itt jó világ, amikor a klasszikusok elveszítik aktualitásukat. De ilyen világ nem lesz. Ebben a darabban szó van sok más mellett egy félig-meddig koncepciós pererről, jogrendről, arról, hogy a törvények hogyan működnek a valóságban, a gyakorlatban. Arról is szó van, hogy egy állam java előbbre való-e az úgynevezett humán értékeknél, a humán gondolkodásnál. Ez konkrét összeütközés a két férfi főszereplő, Burleigh és Shrewsbury között, akik két különböző álláspontot képviselnek, amelyekben ezek az értékek máshová helyeződnek.

– Úgy láttam a próbákon, hogy Mária katolicizmusát és a vallási ellentéteket nem emeli ki ez az előadás. Például kihagyták Mária gyónását.

– Lényegét nem csonkítottuk meg, bizonyos jeleneteket persze ki kellett hagynunk. A drámában eleve benne van a vallásháború, ezt világossá, érthetővé tesszük, hogy ez milyen súlyt kap, azt az adott előadás dönti el. Ez csak az egyik konfliktus a két tábor között.

– Schillert gyakran azzal vádolták, hogy túlzottan idealizálta, szimpatikussá tette Máriát. Ebben az előadásban ez föl sem merülhet.

– Schiller beleszeretett írás

FOTÓ: NAGY LÁSZLÓ

A csütörtök esti nyilvános főpróba után pénteken este mutatják be a Kisszínházban Schiller Stuart Mária című drámáját. A darabot Szegvári Menyhért, a Pécsi Nemzeti Színház színész-rendezője állítja színpadra, aki egyébként szegedi születésű, de ez az első itteni rendezése. Hétfőn délben a Kisszínház nézőterén technikai próba közben beszélgettünk.

közben Máriába, ez irodalomtörténeti tény, de ő azért jobb drámaíró volt annál, minthogy ezt az elfogultságot nyilvánvalóvá tegye. Erzsébet tragédiája ugyanakkora, mint Máriáé. Az egyik sors tragikus, mert egzisztenciálisan az, és a másik is az, mert egy döntés következménye. Erzsébet eldöntötte, hogy neki Anglia és az uralkodás fontosabb, mint az, hogy humán értékek szerint éljen. Ez legalább akkora tragédia, mint az, hogy elveszti az életét.

– Hogyan érdemes ma romantikus drámát játszani?

– Ha igaz a színpadon folyó történet, akkor teljesen lényegtelen, hogy milyen a stílusa a darabnak.

Ki kell küszöbölni azokat a ma már elfogadhatatlan jegyeket, amik eltávolítanak a nézőtől.

– Érdekes az ellentét a csodálatos, korhű jelmezek, és a kemény, rideg díszletkonstrukció között.

– Ennek a két különböző hatásnak lehet olyan feszültsége, hogy ez ugyan a Stuart Mária, de játszódhat bármikor... Ha ezt a hatást sikerül elérni, akkor jó az elképzelés, ha nem, akkor gond van.

– A vasárnap esti próbán volt egy nagyon indulatos kifakadása. Mindig így rendez?

– Nem tudok langyosan rendezni. Képtelen vagyok nem beledögni egy-egy munkába, és ez indulatokkal, érzelmekkel jár. A szín-

ház indulatok és érzelmek kérdése. Az energiát, a konfliktust a rendezőnek kell pumpálnia a nézőtérrel, mert a színész hajlamos arra, hogy kerekítsen, hogy megússzon dolgokat.

– Hogyan tudott dolgozni a szegedi színészekkel?

– Volt, akit már ismertem. Király Leventével gyerekszínészként együtt játszottam ezen a színpadon 1964-ben. Furcsa volt most itt találkozni. A többieket is láttam már korábban. Nagyon jól lehet velük dolgozni, de azt veszem észre, amit mindenütt az országban, hogy önbizalomhiánnyal készülnek. Annyit bántották már a színházat, és a színházon keresztül a színészt, hogy érezhetően tartanak, félnek, nem mernek igazán felszabadultan játszani. Ezt az önbizalomhiányt fel kell oldani bennük.

– Szegeden elfogadott nézet, hogy van egy erős operatársulat, egy felfelé ívelő balett-tagozat, és utánuk jön a próza.

– Emlékszem, hogy ez a gyerekkoromban is így volt. Vaszy Viktor azt sugallta a városnak, hogy a színházi kultúra legmagasabb foka az opera, és ezt Szeged értelmiségi elitje el is fogadta. Sikk lett operába járni, ugyanez a fény nem volt meg a prózának. A szegedi közönség prózát kedvelő része, főleg az egyetemisták, az egyetemi színpadra jártak. Ez is egyfajta sznobság volt. Hozzá kell tenni azonban, hogy az egyetemi színpadon akkor olyan műveket mutatunk be, – Ionescot, Mrozeket – amik szóba se kerülhettek a hivatalos színházban. Úgy gondolom, hogy ezen változtatni egy-két évad alatt nagyon nehéz. De igenis ki kellene vívni a prózai társulatnak is a saját rangját.

– Ha reklámat kellene csinálni a Stuart Máriának, mit mondana, miért érdemes megnézni ezt az előadást?

– Mert jó a darab. Szerintem értékes alakítások lesznek benne. A társulat külön-külön és együtt is fel nő arra a színvonalra, amit egy Schiller-dráma megkíván.

HOLLÓSI ZSOLT

Évadnyitó hangverseny a Nemzetiben

A Nemzeti Filharmónia évadnyitó estjén a Nagyszínházban, a szegedi szimfonikusok új művészeti vezetője, Acél Ervin mutatkozott be a zenekar élén. A szimpatikus karmester Temesvárott született, s a nagyváradi szimfonikusoktól telepedett át Szegedre ez év tavaszán. A számos nemzetközi sikert megélt dirigens itt is megnyerte a publikumot, sőt, játéku alapján ítélve, a zenekar tagjait is. Valamennyien őszinte odaadással működtek együtt a karmesterrel.

Acél Ervin jó kezű dirigens. Útésztechnika világos, tiszta. Rendkívül energikus, s megnyugtató biztonságossá irányítja együttesét.

Hálás, jól megválasztott műsora előnyös bemutatkozást kínált számára. Mendelssohn örökzöld muzsikájában az elegáns, pallérozott szellem, választékos intelligencia szármal, társulva érzékeny, édes érzelmességgel, behízelgően szép és gazdag dallaminvencióval. Elsőként a Hebridák nyitányban (Op. 26.) élvezhettük mindezt. A természet, a távoli északi táj szépségét, a ködben úszó skót sziklazatonyok, tengermorajlás hangulatát felidéző remekművi muzsika színes tolmácsolása során felűnt, de a későbbiekben is örömmel hallgattuk, hogy a vonós-együttes mily jó formában van. Hangzásuk homogén volt, s technikai fejlődést mutatott ápolat, helyenként igazán virtuóz játéku.

Az est szólistájaként Perényi Esztert hallottuk. Mendelssohn szépséges e-moll hegedűversenyét játszotta. A rendkívül népszerű kompozíció kiemelkedően emlékezetes tolmácsolása éppen közismertsége miatt nem könnyű. Hiszen a publikum szinte együtt dúdolja az előadókkal a fülbemésző, gyönyörű melódiákat, s így azt is elismeréssel nyugtázza, ha a megszokott elvárásoknak eleget tesz a

szólista. De ha aztán alkotói fantáziájából még többre, rejtett, új szépségek felvillantására is futja, azért külön hálás lehet. Perényi Eszter előadásán magabiztos rutin érződött, koncepciója, amit töretlenül végigvitt, az elvárásoknak megfelelően kellemes, s nőies lírával ámyalt volt.

Végül az impozáns Muszorgszkij műremekkel, a Ravel hangszerelte Egy kiállítás képei-vel búcsúzott a zenekar. A Viktor Hartmann festményei által ihletett fantáziadús muzsika pompás rézfúvós színeivel mindenkor lenyűgöző hatást gyakorol a hallgatóságra. A „séta” témában ugyan a szokásosnál gyorsabb pulzus lüktetett több ízben. Mintha valami belső túrelmetlenség űzte volna a karmestert; haladjunk, s minél hamarabb álljunk a képek előtt, hogy azokat csodáljuk. A Gnóm tétel is kissé fűgőbbnek éreztük a keltetésnél. A gyorsan feldobott, erőteljes színek kontrasztjaival ábrázolt rémalak „látványa” azonban így is szuggesztív volt. A Csibék tánca, s a Limoges-i piactér tételek tarka elvensége a nagyszerűen játszó vonósnak és fafúvósoknak köszönhető.

Ezúttal a rézfúvósok nem hatottak igazán biztosnak, meggyőzőnek. Főként a basszustuba tűnt visszafogottnak szólóiban. A fafúvósok hangolása sem sikerült makulátlanul. A kétségkívül legnagyobb erőpróbát jelentő kompozíció előadása azonban így is meggyőző volt arról, hogy a szegedi szimfonikusok sorsukat jó kezükbe helyezték Acél Ervin karmesterrel. Az ünnepélyes, grandiózus Kijevi nagykapu tétel elhangzása után szűnni nem akaró tapsban, és meleg ünneplésben részesítette a közönség a zenekart, új karmesterével együtt.

BERÉNYI BOGÁTA

Az „utóvédharc” becsülete

Gáspár Zoltánról, születésének 90. évfordulóján

Gáspár Zoltán, aki ma 90 éve született, Szeged múltjának (is) egyik méltatlanul keveset emlegetett jeles alakja. Mint a Szép Szó utolsó szerkesztője írta be nevét a magyar eszmetörténetbe. Az „értékvédő” későliberalizmus egyik legjelentősebb – örökké harcban álló – debátőre volt, tisztelői és ellenfelei egyaránt ezt látták, látják benne. E tevékenysége hívta föl rá a mai könyvkiadás figyelmét is: a Gondolat könyvkiadó, a Nyilvánosság Klub és a Századvég folyóirat a közelmúltban (1990) közösen adta ki válogatott cikkeinek gyűjteményét Közjogi villongások címmel. Útja azonban a Szép Szó szerkesztői székhéig hosszú volt, s a Szép Szó utáni évek sem lettek terméketlenek. A róla szóló ezért egy érdekes, és töreccével, „kanyaraival” együtt is igen tanulságos életútról tudósíthat.

Nyíregyházán született 1901. október 17-én, apja, Gáspár Géza postatisztviselő akkori állomáshelyén. Az elemi iskolát szülővárosában végezte, s ott, az evangélikus gimnáziumban kezdte meg középiskolai tanulmányait is (1911–1915). A felsőbb osztályokat azonban már a nagy hírű kolozsvári református kollégium diákjaként végezte (1915–19). Erős protestáns tradíciókban nevelkedett, s a szabadelvű protestantizmus liberalizmusa később is eleven maradt gondolkodásában. „Éretté” válása azonban lényegében egybeesett a háborús összeomlással, Erdély elvesztésével – a Gáspár család is menekülni volt kénytelen. Szegedre kerültek, előbb vagonlakók voltak, majd lassan rendeződött egzisztenciájuk. Gáspár Zoltán mindenesetre e szomorú exodus következményeként írta meg első cikkét, amelyet a Délmagyarország 1920-ban közölt. Ekkor azonban nem sokáig maradt Szegeden; bár a család ettől kezdve itt élt, ő 1920-ban az akkoriban szerveződő új közgazdasági kar – a József Nádor Műegyetem önálló kara – hallgatója lett Budapesten. Közgazdasági tanulmányait követően visszatért Szegedre; állás híján otthon élt, s így érthető, hogy diákéveit meghosszabbította: 1929-ben újra hallgató lett – ezúttal a szegedi egyetem jogi karán. Nagy évfolyam volt az övék, évfolyamtársai között olyanokat találunk mint Bibó István, Erdei Ferenc vagy Reitzer Béla. S egy felsőbb évfolyamú joghallgató, az utóbb grafikusként nemzetközi híre jutott Buday György is ekkor szervezte újjá a református hallgatók Bethlen Gábor Körét. Gáspár Zoltán ennek a körnek a munkájába hamarost bekapcsolódott, széles körű tudásával, emberi habitusával elnyerte társai becsülését is. A körből kifejlődő, s a kör körül tömörülők legjobbjait egyesítő Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának így ő is tagja lett. Részt vett vitáikon, rendezvényeiken, maga is több előadást tartott, s írt egy szociográfiai „bevezetést” is, amely azonban anyagi híján nem jelent meg. A Művészeti Kollégium utolsó szakaszában, 1936–37-ben ő volt a „Művkoll” titkára. 1937-ben ott volt a nevezetes dudari nemzetközi falukutató táborozáson.

Nem sokkal később azonban a Szép Szó körének hívására Budapestre költözött. A Szép Szó belső körei, elsősorban Ignóus Pál és Fejtő Ferenc ugyanis fölfigyelt harcos és lendületes cikkeire; s maguk közé hívták Gáspárt. Itt, az „urbánus” Szép Szó hasábjain talált igazán magára, itt, e körben lett a magyar liberális publicisztika egyik legjelentősebb alakja. Nem véletlen, hogy József Attila halála, illetve Fejtő és Ignóus Pál emigrálása után társai őt találták a legalkalmasabbnak a Szép Szó továbbvitelére. Ő lett a lap utolsó szerkesztője, s a betiltás után, Delta Almanach néven (1940) ő próbálta a lapot föltámasztani is. A Szép Szó kényszerű megszűnése után azonban csak kenyérkereső foglalkozásának, az újságírásnak élhetett; 1944-ig írásai zöme az Esti Kurírban jelent meg.

Nagy érdemei voltak József Attila utóéletének, költői elismertetésének alakításában is. A költő második, budapesti temetésének egyik szervezője ő volt.

Írásainak történeti jelentősége egy sajátos szabadság-centrikus, értékvédő utóvédharcban keresendő. A Közjogi villongásokba gyűjtött írásai is mutatják, akkor volt elemében, amikor a jobbrtolódó országban a szabadságjogok és -elvek védelmében, az állampolgári jogégyenlőség megtartása érdekében lépett föl. Nagy műveltsége, emberi értékeit védő bátorsága, lendületes érvelése, aforisztikusan tömörítő, megjelenítő képessége akkor érvényesült igazán, amikor valamely szabadságelv védelmében szólalt meg. Irodalmi alluziókat mozgósító, irodalomba visszacsatlakozó retorikája akkor volt a leghatásosabb. (Nagy memóriája több száz vers szövegét őrizte!) Fölfogásában a klasszikus liberalizmus, a magyar liberális protestantizmus, a Jászi-féle radikalizmus, a szociáldemokrata típusú szocializmus keveredett sajátos amalgámmá. Cikkeiben persze hol egyik, hol másik elem volt hangsúlyosabb, s koncepciójában mindig maradt bizonyos heterogenitás, a különönmű elvek nem teljesen olvadtak össze, s ezeket néha csak az alapvető szabadságelvek védelméből fakadó pátoz fogta össze. De cikkeket mindig tiszta szándékok alapján, erkölcsi kényszerből írta, s így mindig valóságos értékeket védett, s értéktagadókat és -rombolókat támadott. E pozíciójából következik, hogy mindenkit, akit e szempontból vétkesnek vélt, egyaránt elítélt, legyen az bárki. Zavaros fejű nyilas vagy tévedő írótlár. Harcos alkat volt, erkölcsi „utóvéd”, aki akkor is vívta harcait, amikor már „visszavonuló derékhadt sem tudott maga mögött”.

Akik emlékeznek rá, a nagy tudású, elveiért harcoló, polémiákat bátran álló liberális publicistára emlékezzenek.

1945. január 13-án halt meg Budapesten, máig tisztázatlan körülmények között. Egyesek szerint egy német katona lötte le, lesből, mások szerint egy kontrollját vesztett orosz katona. Mindkettő lehetséges. Egy azonban bizonyos: jelképes, hogy a reménytelenség tudatával vívott harcát nem élte túl. Egy összeomló korszak romjai őt is maguk alá temették.

L. A.